

# Magtymguly Pyragynyň JAHANKEŞDELIK pelsepeleri

Category: Ertekiler, Kitapcy, Magtymgulyny öwreniș

написано kitapcy | 22 января, 2025

Magtymguly Pyragynyň JAHANKEŞDELIK pelsepeleri MAGTYMGULY PYRAGNYŇ JAHANKEŞDELIK PELSEPELERI



"Jahankeşde" syýahat edip ýören adam, gezende. "Gezende" jahankeşdelik edip ýören, köp ýurtlary aýlanyp, gezip gören adam. "Syýahat" öwrenmek, bilmek we akyl ýetirmek maksatlary bilen uzak ýurtlara gezelenç etmek diýmekdir.

Taryhda syýahatlary ylmy-barlaglar, ylmy ekspedisiýalar diýip atlandyrmak däp bolupdyr. Real maksatly syýahatlar ylma we edebiýata köp hem-de baý maglumatlar berýär. Mysal üçin, syýahatçynyň ýol ýatlamalarynyň ýazgylary, Daniel Defonyň „Robinzon Kruzo“ (1719) romany, „Müň bir gije“ atly Gündogarda

giň ýaýran ertekiler toplumy, wenger türkology we etnograf, ýigrimä golaý dil bilen Arminiý Wamberiniň (1832–1913) XIX asyryň 60-njy ýyllarynda derwüş keşbine girip, Gündogar ýurtlaryna syýahat etmekligi netijesinde Eýranda, Orta Aziýada gören-eşiden täsinlikleri hakynda ýazan „Orta Aziýa syýahat“ (SPb, 1865), 1925–1929-njy ýyllarda Türkmenistana üç gezek saz-etnografik ekspedisiýasyny guran W.A.Uspenskiniň (1879–1949) W.M.Belýaýew bilen bilelikde ýazan „Türkmen sazy“ (1928, 1936, 1–2-nji kitap, Moskwa) ýaly ylmy-çeber işler ruhy gymmatlyklar hazynamyzy baýlaşdyran we bize jahankeşdelik pudagynyň beren tapdyrygsyz miweleridir.

Akyldar şahyr Magtymguly Pyragy öz şygylarynda jahankeşdelik hakyndaky nusgawy pelsepelerini öne sürüär. „Näler görüner“ diýen şygrynda:

Seýl edeliň bu jahana,

Jahanda näler görüner,

Isgender, Jemşit saldyran

Beýik binalar görüner [11, 75 sah.]

—diýän şahyryň jahanda seýil-seýran edip, gezip baran ýerleri az bolmandyr. Muňa, ozaly bilen, şahyryň öz edebi mirasy güwä geçýär. Şeýle hem akyldar şahyryň doglan gününiň 225 ýyllagy mynasybetli edebi mirasyndaky maglumatlar esasynda Magtymgulynı öwrenijiler tarapyndan 1963-nji ýyllarda döredilen we Magtymguly adyndaky Türkmen döwlet uniwersitetiniň Magtymguly muzeýinde ýerleşdirilen „Magtymguly Pyragynyň syýahatlary“ atly karta şayatlyk edýär.

Syýahat etmek, gözü bilen görmek, gulagy bilen eşitmek, eýsem, şahyryň baş maksady bolup durýär. Muňa onuň „Uça bilmen, neýläýin“ atly şygrynda:

Könlüm istär, gezsem dünýä-älemi,

Ganatym ýok, uça bilmen, neýläýin?!?

Okyr men, gorer men föwzul kelamy,

Magnysyny saça bilmen, neýläýin?! [11, 289 sah.]

—diýen setirleri güwä geçýär.

Jahankeşdelik Magtymguly Pyragynyň aýratyn üns berip işläñ mowzuklarynyň biridir. „Bady-sabany görsem“ diýen şygrynda:

Ýokarda Hindistany,  
Arkada Türküstany,  
Öwlüýäler ummany,  
Ol Rumustany görsem [11, 26 sah.]

—diýýän şahyryň öňe sürüyän jahankeşdelik pelsepesi atalar  
sözi, nakyllardaky „Gezmek—ömürden“ diýlen amaly-nazary pikir  
bilen bitewileşýär. „Hindistanda hyýalym“ atly şygrynda şahyr:

Hak ugrunda gurbandyr  
Janym, döwletim, malym,  
Köňül ýola rowandyr,—  
Hindistanda hyýalym [9, 87 sah.]

—diýýär.

Netijede, Magtymguly Pyragy öz eserlerinde öňe süren  
jahankeşdelik pelsepelerinde gezmek, görmek, öwrenmek, bilmek  
we ony amal etmek nygmatlarynyň ynsanyň özünü hem, ýurduňyň  
yk dysadyýetini hem („Görogly“ şadessanyndaky  
bezirgenler—házırkı zaman marketing wezipesini ýerine  
ýetirijiler—bazary, nrhy, haryda bolan islegi öwrenijiler),  
ylmyny hem (alymlaryň syýahatlary), medeniýetini hem  
(derwüşleriň pelsepesi: „Kitap dükanlarynda söwda bolmaýan  
ýurtda meniň işim ýok“ K.B.) baýlaşdyrýan, göwünleri  
galkyndyrýan, ruhlary göterýän kuwwatlykdygyny nygtáýar.

Käbe BORJAKOWA,  
filologiá ylymlarynyň kandidaty. Magtymgulyny öwreniş